

УДК 372.881.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/28.208793>

Галина СОКОЛОВА,

orcid.org/0000-0003-1053-2417

*старший викладач кафедри української і російської мов як іноземних
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова
(Харків, Україна) galasokolovadudova@gmail.com*

Тетяна ПЛОТНИКОВА,

orcid.org/0000-0002-2384-0155

*старший викладач кафедри української і російської мов як іноземних
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова
(Харків, Україна) gaika64@gmail.com*

Ірина ЛИСЕНКО,

orcid.org/0000-0002-7306-8626

*старший викладач кафедри української і російської мов як іноземних
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова
(Харків, Україна) il7896285@gmail.com*

МОДЕЛЬ МІЖКУЛЬТУРНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ПРО МОТИВАЦІЮ ТА ДЕЯКІ ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Статтю присвячено деяким питанням комунікації, мотивації та видам контролю під час навчання російської та української мов як іноземних у рамках моделі міжкультурного навчання (зокрема, у соціокультурній та лінгвокраїнознавчій сферах спілкування). Мета статті – представити різні версії міжкультурного навчання в контексті освітнього процесу і показати різноманітність способів перевірки знань, які можуть бути застосовані викладачем на заняттях країнознавчого напрямку. Завданнями для авторів є: визначити основні складники моделі міжкультурного навчання; знайти оптимальні та ефективні форми контролю; виявити механізми оптимізації навчального процесу, що сприяють розвитку міжкультурної компетенції учнів і позитивної мотивації до навчання, а також позитивному настрою учнів під час різного роду тестів. У статті дається аналіз представлених у науково-методичній літературі розробок у руслі даної теми. Відзначаються найважливіші складники міжкультурної моделі навчання в тісному зв'язку з вибором необхідних для занять тем та навчальних текстів, які є одним із дієвих способів формування лінгвокраїнознавчої компетенції. Підкреслюється велике значення процесу соціально-культурної адаптації студентів. У статті також описуються форми перевірки знань, умінь і навичок студентів підготовчого відділення на уроках іноземної мови та країнознавства. Особливу увагу приділено формам контролю, як традиційним, так і відносно новим; відзначаються найбільш ефективні види перевірки знань. Представлено різні види тестів і завдань на матеріалі навчального комплексу, створеного викладачами кафедри; дано численні приклади. Автори роблять висновок про комплексний підхід до міжкультурного навчання, який урахує психологічну адаптацію студентів, позитивну мотивацію навчального процесу, «фонової» рівень знань учнів, певні правила під час проведення перевірки знань та обережної інтерпретації підсумків контролю.

Ключові слова: міжкультурна модель навчання, комунікація, мотивація, форми контролю, види тестів.

Halyna SOKOLOVA,

orcid.org/0000-0003-1053-2417

*Senior Lecturer at the Department of Ukrainian and Russian Languages as Foreign
of Beketov's Kharkov National University of Municipal Economy
(Kharkiv, Ukraine) galasokolovadudova@gmail.com*

Tetyana PLOTNIKOVA,

orcid.org/0000-0002-2384-0155

*Senior Lecturer at the Department of Ukrainian and Russian Languages as Foreign
of Beketov's Kharkov National University of Municipal Economy
(Kharkiv, Ukraine) gaika64@gmail.com*

Iryna LYSENKO,

orcid.org/0000-0002-7306-8626

Senior Lecturer at the Department of Ukrainian and Russian Languages as Foreign
of Beketov's Kharkov National University of Municipal Economy
(Kharkiv, Ukraine) il7896285@gmail.com

MODEL OF INTERCULTURAL LEARNING OF A FOREIGN LANGUAGE: ABOUT MOTIVATION AND SOME FORMS OF CONTROL

The article is devoted to some issues of motivation, communication, and types of control in teaching Russian and Ukrainian as foreign languages in the framework of the model of intercultural learning (in particular, in the socio-cultural and linguistic-cultural areas of communication). **The purpose** of the article is to present various versions of intercultural learning in the context of the educational process and to show the variety of knowledge testing methods that can be applied by a teacher in the classes of a linguistic and regional direction. **The tasks** for the authors are: to determine the main components of the model of intercultural learning; find optimal and effective forms of control; to identify mechanisms for optimizing the educational process that promote the development of intercultural competence of students and positive motivation for learning, as well as the positive attitude of students during various tests. The article analyzes the developments presented in the scientific and methodological literature in line with this topic. The most important constituents of the intercultural model of education are noted in close connection with the choice of topics and educational texts necessary for classes, which are one of the most effective ways of forming linguistic and regional competence. The great importance of the process of socio-cultural adaptation of students is emphasized. The article also describes the forms of testing the knowledge, skills of students of the preparatory faculty in the lessons of a foreign language and regional geography. Particular attention is paid to forms of control, both traditional and relatively new; the most effective types of knowledge testing are noted. Various types of tests and tasks are presented on the material of the educational complex created by the teachers of the department; numerous examples are given. The authors make a **conclusion** that an integrated approach in the field of intercultural education, which taking into account the psychological adaptation of students, the positive motivation of the educational process, the level of "background knowledge" of students, certain rules when conducting a knowledge test and careful interpretation of control results.

Key words: intercultural learning model, communication, motivation, forms of control, types of tests.

Постановка проблеми. Сьогодні перед вищою школою постає завдання пошуку нових підходів до навчання іноземним мовам, які б відповідали постійно змінюваним вимогам суспільства. У сучасних системах навчання іноземної мови особливий акцент робиться на обліку національно-культурної специфіки мови, підкреслюється важливість міжкультурної компетенції учнів і міжкультурної комунікації в освітньому процесі. На думку С.Г. Тер-Мінасоевої, навик володіння іноземною мовою «є одночасно і знаряддям виробництва, і частиною культури, і засобом гуманітаризації освіти» (Тер-Мінасоева, 2000: 14).

У рамках дискурсу міжкультурної моделі навчання і комунікації з'являється чимало дискусій як у науковій літературі, так і серед викладачів-практиків. Міжкультурна комунікація в розвитку людської цивілізації виступає гарантом існування самих культур. Ще з епохи античності формується проблемне поле міжкультурного спілкування у працях таких учених і філософів, як Сократ, Аристотель, Р. Декарт, Т. Лейбніц, Кант, Бубер та ін. Намічались шляхи діалогу особистості і культури. Істотний внесок у розроблення проблемних сфер міжкультурної комунікації зробили дослідження М. М. Бахтіна, Ю. Лотмана, В. С. Біблера, в яких діалог, який являє собою

«суперечку можливостей культури», «логіку діалогу логік» (за Лотманом), розглядається як стійкий фактор взаємодії культур: «Поняття культури передбачає <...> якусь 'лакуну', порожнечу між культурами, <...> і через цю порожнечу йде власне діалог культур, він уперше можливий» (Біблер, 1996: 130). Культура, на думку М. М. Бахтіна, живе діалогом культур, у діалозі – її сенс, її унікальність (Бахтін, 1996: 318).

Поряд із цим проблематика міжкультурної комунікації тією чи іншою мірою розглядалася в рамках викладання російської мови як іноземної, а також курсу з країнознавства. Питання про важливість лінгвокраїнознавчого і соціокультурного наповнення змісту навчання іноземних мов представлений в роботах Е. М. Верещагіна, В. Г. Костомарова (Верещагін, 1999), Г. В. Єлізарової (Єлізарова, 2005), Л. Н. Бондаренко (Бондаренко, 1998), Н. В. Бихтіної (Бихтіна, 2016), Т. Г. Грушевицької (Грушевицька, 2002), Н. Б. Ларіної (Ларіна, 2013), А. Фантіні (Fantini, 2006) та ін. Так, Є. М. Верещагін і В. Г. Костомаров у книзі «Мова і культура» визначають міжкультурну комунікацію як адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур (Верещагін, 2005: 26). Лінгвістичні та методичні аспекти

міжкультурної комунікації досліджено в працях А. Вежицької (Вежицька, 2001), С. Г. Тер-Мінасової (Тер-Мінасова, 2000), І. І. Халєєвої (Халєєва, 2000), Н. Н. Сергєєвої (Сергєєва, 2014), Ф. С. Бацевич (Бацевич, 2004), Л. В. Куликової (Куликова, 2004), В. Д. Горянського (Горянський, 1979), Т. Г. Демєтьєвої (Демєтьєва, 2003), В. В. Сафонової (Сафонова, 2001), В. В. Тупченко (Тупченко, 2013) та інших дослідників. У роботах С. Г. Тер-Мінасової поряд з визначенням міжкультурної комунікації як спілкування людей, що представляють різні культури, вказано чинники, що сприяють і перешкоджають міжкультурній комунікації; вплив мови на формування особистості; співвідношення мови і культури; позначена роль мови у формуванні національного характеру (Тер-Мінасова, 2000: 10). Найбільш змістовне, на нашу думку, визначення міжкультурної комунікації сформульовано І. І. Халєєвою: «Міжкультурна комунікація – сукупність специфічних процесів взаємодії людей, що належать до різних культур і мов. Вона відбувається між партнерами по взаємодії, які не тільки належать до різних культур, а й при цьому усвідомлюють той факт, що кожен із них є «іншим» і кожен сприймає чужорідність «партнера» (Халєєва, 2000: 11).

Лінгвокультурознавчий потенціал текстів і тестів із країнознавства великий і надзвичайно перспективний, оскільки в них, за словами О. М. Верещагіна, присутні «всі три рівня культурної інформації»: уявлення ментефактів (традиції, обряди, національні картини світу), мовна картина світу (афоризми, безеквівалентна лексика, експресивно-образна номінація та ін.); концептуальний рівень (Верещагін, 1999). Усі ці філософські та лінгвістичні положення повною мірою відображають специфіку «країнознавчої» тематики. Безумовно, такі тексти можуть сприяти підвищенню інтересу студентів і позитивній мотивації до подальшого вивчення мови (у процесі навчання УЯІ та РЯІ – «УкрРКІ»).

Перед викладачами російської та української мов як іноземних (РЯІ та УЯІ) також стоїть проблема пошуку оптимальних форм контролю й оцінювання знань країнознавчого матеріалу для найбільш об'єктивної оцінки учнів. Велика увага в літературі з методики викладання іноземних мов приділяється питанням перевірки і контролю знань. Контроль як педагогічна проблема або об'єкт контролю як здатність до мовної діяльності, рівень володіння комунікативною компетенцією (зокрема, соціокультурною і професійною) досліджено у роботах І. І. Баранової (Баранова, 2010), Є. І. Пассова (Пассов, 1989), В. А. Заріпової (Зарі-

пова, 2003), Т. М. Балихіної (Балихіна, 2007), В. В. Максимової (Максимова, 2014), Л. І. Прокопенко (Прокопенко, 2009) та ін. Проте практика роботи з іноземними студентами свідчить про те, що існує низка проблем і питань, що недостатньо висвітлюються в літературі і вимагають уваги і подальшого розроблення.

Використовуючи й узагальнюючи всі наявні напрацювання в галузі міжкультурного навчання та оцінювання знань, постараємося внести і свій посильний внесок в розроблення теми міжкультурного навчання – найважливішого складника загальної методики викладання РЯІ та УЯІ.

У рамках означеної теми ми бачимо кілька **проблем**, які вимагають свого рішення: структурування культурологічної і країнознавчої інформації, проблема системи завдань для роботи з текстами, пошук оптимальних форм контролю (й оцінювання) знань, умінь і навичок, який є необхідним компонентом учбового процесу навчання російської мови як іноземної. Ці питання слід розглядати в єдиному комплексі **завдань**, пов'язаних із загальною концепцією особистісно-орієнтованого підходу та міжкультурною моделлю навчання. Реалізації цих завдань щодо підвищення ефективності і якості процесу навчання може сприяти створення на кафедрі ХНУМГ ім. О. М. Бекетова навчального комплексу (НК), в який включені методичні вказівки: «Знакомьтесь: Украина!» та «Сборник контрольных и тестовых заданий» (Вальченко, 2010; Копієвська, 2014). На уроках країнознавства викладачі також використовують посібник для читання «Цікаві історії» (Вальченко, 2015), у який включено біографічні тексти про Ярослава Мудрого, Т. Шевченка та ін., а також до посібника входять тексти, написані студентами підготовчого факультету: різні історії з життя, легенди, фантастичні історії, казки і поетичні роздуми. Матеріал цих розділів (а також збережені стилістичні особливості, сюжетні лінії, художня своєрідність і національний колорит даних творів) розвиває культурно-мовну компетенцію студента, дає змогу долати психологічні та лінгвістичні бар'єри, створюючи сприятливий клімат в групі, комфортність навчання, формуючи позитивну мотивацію.

Інтерес студентів до багатих традицій, культури та історії нашої країни значною мірою починається з перших уроків української або російської мови, а в подальшому продовжується за допомогою курсу «Країнознавство», який, без сумніву, підвищує культуру міжнаціонального спілкування як між студентами з різних країн у групі, так і між іноземними студентами та

громадянами України. Пізнання іноземними учнями культурних цінностей, науки, економіки, суспільного устрою, минулого і сьогодення країни мови, що вивчається, тісно пов'язане з проблемою відбору, особливостями тематичного принципу організації і структурування матеріалу країнознавчого характеру. Як показує досвід роботи, іноземних учнів дуже часто цікавить не лише побутова культура, звичаї і традиції народу, а й сам народ, національні риси, психологічний склад, його духовні цінності. Деяких студентів відмінності в образі життя рідної країни і чужою дивують (чи викликають нерозуміння), інших – радують. Найважче працювати з тими, кому все байдуже. Багато студентів абсолютно не знайомі з нормами, які прийняті в нашій країні. Звичайно, всі елементи поведінкової культури тісно пов'язані як зі звичаями і традиціями країни, так і з особистим рівнем культури, виховання й освіченості студента. Ось тут і проявляється вся майстерність викладача, здатність до навчального співробітництва зі студентом, використання персонального підходу до кожного студента, позитивне емоційне тло. Використання історико-культурних і соціально-побутових порівнянь допомагає швидко і безболісному процесу соціалізації іноземних студентів.

Підбираючи тексти, викладачі керувалися основними критеріями: з одного боку, актуальністю матеріалу, типовістю і його проблемністю, навчально-методичною доцільністю, а з іншого – адекватністю і доступністю змісту, врахуванням інтересів учнів, зіставленням з елементами національної культури адресата (що враховує етнопсихологічні особливості сприйняття (Горянський, 1979) та ін. Ці тексти спонукають студента до висловлювання власної думки, зацікавлюють його і мотивують до розгорнутої відповіді. Потрібна наявність таких тем, під час вивчення яких відбувалося б «взаємозбагачення культур». Окрім того, не повинно бути тем, які з якихось причин (вікових, інтелектуальних, національно-психологічних і тому подібне) здаються студентам нудними.

Під час розроблення методичних прийомів презентації, закріплення та активації національно-культурної семантики, формування соціокультурної компетенції, форм і видів контролю країнознавчого матеріалу слід враховувати і труднощі процесу адаптації, загальні для всіх іноземних студентів. Їх можна звести до таких специфічних особливостей: початкове незнання мови навчання і спілкування, різний рівень базової підготовки студента (зумовлений структурою системи освіти рідної країни), різні життєві пріоритети (визначені ментальністю

нації), індивідуально-особистісні особливості учня. Сюди ж можна віднести зовнішні чинники (клімат, географія), віддаленість двох культур та інші особливості. Релігія, національна їжа, виховання, лінія поведінки – усі ці аспекти теж грають свою певну роль.

Як уважають багато дослідників, навчальні матеріали покликані розвивати в іноземних учнів позитивну мотивацію, викликати пізнавальний інтерес і бути досить складними, при цьому складність їх не повинна перевищувати рівень знань студентів. Найбільш ефективним, на нашу думку, є використання на заняттях умовно-мовних завдань, спрямованих на розвиток умінь трансформації тексту (компресія, комбінування і перефразування, розгорнутий опис). Ці завдання відносяться до «репродуктивних учбових дій» (Пассов, 1989). Не менш ефективні лінгвокраїнознавчі вправи. У зв'язку із цим не можна забувати і про завдання, які відносяться до «рецептивних учбових дій» (передбачення, ідентифікація (за формою і змістом), сприйняття на слух, сприйняття графічних зображень/карт, схем, таблиць, ілюстрацій, малюнків і т. д.).

Перша частина навчального комплексу містить у собі деякі географічні відомості про Україну, питання про демографію, етнічний склад населення, державну структуру, релігію, національний одяг, про свята України. Друга частина включає питання про життя і діяльність відомих особистостей України, композиторів, учених, поетів і художників. Значна кількість навчальних текстів супроводжується лексико-семантичними і творчими завданнями, а також елементами графічного зображення. Так, включаючи в тестовий контроль завдання, що супроводжуються графічним зображенням, можна домогтися оптимальної семантизації деяких лексичних одиниць і розуміння учнями деяких специфічних явищ, історизмів, стійких виразів.

На заняттях із курсу «Країнознавство» активно застосовуються варіативні моделі особистісно-орієнтованого (і національно-орієнтованого) підходу й інтерактивного навчання, тобто навчання, зануреного в спілкування, у ході якого у студентів формуються навички спільної діяльності. Інтерактивні форми можуть бути присутніми на окремих етапах занять як в усній, так і в письмовій формі (у вигляді тестів або відповідей на питання). Наприклад, студенти самостійно готують спочатку письмове, а потім усне повідомлення з певної теми: «Моя країна», «Моє рідне місто», «Герб, прапор і гімн моєї батьківщини», «Освіта», «Демографічна ситуація» і т. д. Студенти групи

активно включаються в діалог після прослуханої доповіді, охоче висловлюють свою думку або ідеї. На занятті визначається рівень сформованості навичок усного мовлення (монологічного і діалогічного, інтерактивного). Наприклад, учень повинен без попередньої підготовки вести бесіду з одним або декількома співрозмовниками у зв'язку з визначеною ситуацією спілкування (обговорення символіки герба або прапора представниками різних країн), брати участь у діалогах різних видів (одностороннє або взаємне розпитування, інформування, спонування до дії, обмін думками і т. д.). Виконання завдання без попередньої підготовки має термін «спонтанне виконання» (за Пассовим). Особливий інтерес викликає опис національного українського одягу, будинку, обрядів, як старовинних, так і сучасних. Паралельно з вивченням українського побуту студенти з натхненням представляють на обговорення розповіді-повідомлення про звичаї, будинки, національну кухню й одяг своїх країн. Саме на заняттях із країнознавства, коли студенти приходять у своєму національному одязі, показують численні фотографії, іноді приносять національні страви, вони краще пізнають один одного. Якщо студент несерйозно поставився до завдання і погано підготувався, слухаючи, як захоплено його друзі розповідають про свої країни, він обов'язково захоче підготувати свою розповідь і виступити на наступному занятті.

Такий підхід створює сприятливий психологічний клімат у групі і комфортність навчання, додає студентів впевненості в собі, формує позитивну мотивацію, дає змогу зняти стан «культурологічного шоку» і домогтися найбільш оптимального рівня засвоєння учбового матеріалу. Особистісно-орієнтовані технології включають розвиток професійного інтересу і навчають умінню культурологічних зіставлень. Потрібно учить студентів «учитися», долати психологічні та лінгвістичні бар'єри. При цьому справедливе твердження Л. С. Бархударова про те, що в мовах більше схожих рис, аніж відмінностей, оскільки сама реальна дійсність має «набагато більше спільних рис, аніж відмінностей». Одним із видів роботи є проведення екскурсій, пов'язаних з історією та традиціями, які були б зрозумілі і цікаві студентам під час вивчення курсу з країнознавства. Як приклад можна навести автобусну екскурсію містом, яка традиційно є однією з перших у навчальному році, екскурсію в музей «Хортиця», музей весілля за українськими традиціями в Полтавської області, музей гончарства в с. Опішня та ін., а також екскурсію в Краснокутський дендропарк

та Закарпаття, де студенти можуть милуватися чудовими і неповторними пейзажами (крайовидами) мальовничої природи України.

Виходячи з того, що основними категоріями навчальних умінь іноземних студентів є знання, розуміння і застосування, відзначимо, що *перевірка рівня знань* дає змогу визначити їхню якість. Визначити й оцінити якість знань студентів можна за допомогою різних видів традиційних форм перевірки: контрольної роботи, диктантів, викладу, письмової перевірки, усної перевірки, домашнього завдання та ін. У практиці викладання УЯІ та РЯІ поряд із традиційними формами контролю застосовують і тестовий контроль (як невід'ємну частину системи контролю знань іноземних студентів із російської мови). Пошук ефективних форм контролю, які використовуються для вимірювання знань учнів, зумовив зростаючий інтерес до методу тестів. Говорячи про переваги цього методу, можна відзначити, що тести дають змогу перевірити: володіння термінологією, фактами, поняттями; вміння порівнювати, протиставляти, класифікувати, аналізувати проблему, вибирати і застосовувати закономірності, а також вміння робити висновки на основі цих фактів. Однак деякі дослідники відзначають і недоліки цього методу, який не завжди дає змогу «враховувати когнітивний стиль та індивідуальні особливості учнів і виявляти пізнавальні утруднення й резерви» (Баранова, 2010: 93). Тест фіксує тільки результати роботи, але не хід її виконання, можливе вгадування правильної відповіді, а також випадки, коли вибір неправильної відповіді пояснюється неухважністю студента, тому необхідно поєднувати тестування з іншими формами контролю. Крім цього, різні форми контролю неоднаково сприймаються студентами. Наприклад, якщо написання викладів творів часто викликає труднощі і деяке небажання виконувати даний вид роботи, то з тестами студенти працюють із більшим бажанням. Для них це найбільш звична форма контролю знань.

Тест розглядається нами як система завдань специфічного характеру (розташованих за принципом зростання складності), які повинні відповідати базовому рівню підготовки студентів і обсягу цього навчального матеріалу на момент перевірки. У методичній літературі розрізняються стандартизовані і нестандартизовані (викладацькі) тести, одним із різновидів яких є «клоуз-тест», який знаходить широке застосування в практиці навчання рідній мові як ефективного прийому контролю, що виконується переважно письмово. Система певних типів тестів стала основою тестових і

творчих завдань у рамках проміжного і підсумкового контролю під час розроблення курсу «Країнознавство» і була успішно застосована викладачами кафедри української і російської мов як іноземних під час апробації НК.

У збірнику тестів НК присутні такі завдання, як: 1) завдання на визначення однієї правильної відповіді (техніка «множинного/різноманітного вибору» за Балихіною (Балихіна, 2007), наприклад: *Выберите правильный ответ: Первой столицей Украины являлся город А) Днепропетровск Б) Харьков В) Киев Г) Одесса*; 2) тести на визначення відповідності: *Подберите соответствующие названия к рисункам*; 3) тип завдань «перехресний вибір», суть якого полягає у підборі пар із двох блоків (справа і зліва) за тими або іншими ознаками, наприклад: *1В, 3А, 2Г, 4Б*; 4) альтернативні тести, відповіді на які передбачають тільки два варіанти (так/ні): *Украина находится в Европе? – Да; Город Харьков был основан в начале 16 века? – Нет*; 5) вибір неправильної форми, наприклад: *Найдите лишнее слово в ряду: ференда, хата, сад, дом, вилла; кукуруза, рис, овёс, масло, картофель*; 6) тести з декількома правильними формами; 7) впорядкування, наприклад: *Составьте из данных слов связный текст или предложение: национальный, украинский, блюда, являются, борщи, сало, вареники*; або: *жёлтый, голубой, цвет, флаг, Украина, символизировать, небо, пшеница*.

Перераховані нами завдання називають «завданнями з виборчим типом відповідей» або «заданим» (із запропонованих варіантів вибирається один, і використовується техніка множинного вибору). Крім цього, визначимо й групу завдань, яка дістала назву «завдання з вільноконструйованою відповіддю». Перевага другої групи полягає у тому, що студенти самостійно розбирають контекстуально відповідні слова, самі складають відповіді відповідно до завдання, тоді як у першій групі учні вибирають готову форму з числа запропонованих. Перелічимо основні завдання цієї групи: а) завершення, наприклад: *Закончите предложения: Крупные города Украины – это ...; Харьков называют ...; Самая большая река Украины – это ...*; б) внутрішньомовні перефразування; в) відповідь на питання міжмовне (переклад); г) підстановка д) трансформація; е) міжмовне (переклад) ж) клоуз-тест (завдання передбачає відновлення пропущених у тексті слів). Цей вид тесту описаний у методичній літературі як «тест доповнення», або «тест відновлення» (Заріпова, 2003), під час виконання якого необхідно відновити відсутні елементи

тексту, наприклад кожне третє слово, використовуючи механізми ймовірнісного прогнозування. У «клоуз-тестах» допускається фіксований пропуск слів або цілеспрямована вибірка і нефіксований (варіативний), коли пропуск здійснюється залежно від вибраного критерію. Наприклад, пропускаються слова з найбільшим інформаційним навантаженням: *Киев стал ... городом Древней Руси. Уже в середине ... на месте Киева существовало поселение. Основателями Киева летописная легенда считает братьев Кия, ... и ... с сестру их Лыбидь. Уже к концу ... века Киевская Русь объединила ... всех славянских княжеств. В состав ... государства входили земли полян, ... и других племенных союзов*. При оцінюванні відповідей як правильні можуть зараховуватися або точно відновлені слова, або близькі, що задовольняють контексту (тобто виходячи з рішення поставленого комунікативного завдання).

До основних засобів контролю традиційно відносять фонограми, роздатковий матеріал, ситуаційні завдання, тест, відеограми (картинки, схеми і малюнки). Використання наочних посібників на початковому етапі навчання особливо важливо. Ілюстраціями у НК супроводжуються описи знарядь праці (соха, борона, плуг, ткацький верстат, гончарний круг), предмети домашнього начиння (рогач, кочерга, чавунець), опис української хати, національного одягу, сільськогосподарських культур (жито, пшениця, ячмінь, гречка), продуктів харчування (борщ, вареники, сало). Важко обійтися без ілюстрацій під час вивчення календарно-побутових, сімейних, релігійних традицій, звичаїв і обрядів. Фото і малюнки, будучи своєрідною візуалізацією основних правил і навіть фонових знань (background knowledge), забезпечують найкраще сприйняття матеріалу, допомагають упоратися зі складними завданнями, дають потенційну можливість усвідомити досліджуване явище (чи об'єкти культури), оскільки вони легше розуміються і запам'ятовуються. А це один із внутрішніх мотивів здійснення навчальної діяльності.

Висновки. Досвід роботи з іноземними учнями та проаналізований матеріал науково-методичної літератури, де висвітлюються основні проблеми та питання у напрямі даної теми, дають змогу зробити висновок, що, відповідно до даних критеріїв, найбільш ефективними видами перевірки знань на підготовчому факультеті, які дають можливість визначити й оцінити якість знань і поліпшують якість навчання іноземних студентів, є: тестовий тренінг і контроль (із варіативними типами тестових завдань), домашнє завдання, усна перевірка (наприклад, у формі монологічного або інтерак-

тивного, діалогічного висловлювання), письмова перевірка (наприклад, відповіді на питання до тексту або переказ). Тестування широко застосовується сьогодні в усьому світі. Підсумковою формою контролю є диференційований залік, який студенти здають тільки за наявності коротких конспектів по всіх вивчених темах. Саме ці види дають змогу в короткі терміни конкретно, адекватно і досить об'єктивно оцінити та проконтролювати рівень підготовки студентів-іноземців для подальшого навчання, що дає можливість розглянути підготовку іноземного студента підготовчого факультету як комплексну програму міжкультурної моделі навчання, успішність якої визначається значною кількістю параметрів та критеріїв. Технології особистісно-орієнтованого підходу у міжкультурній моделі навчання, правильно структурований країнознавчий матеріал сприяють взаємодії і взаємопроникненню культур на основі загальнолюдських цінностей, навчають умінню культурологічних зіставлень. Використання варіативних типів тестових завдань спрямоване на вироблення довгострокової позитивної мотивації до навчання і формування у студентів самоконтролю і самокорекції. Тестові завдання творчого характеру (або типи завдань із вільно конструюваною відповіддю) підводять студента до монологічного вислову, дають змогу перевірити рівень сформованості навичок усного (монологічного й інтерактивного, діалогічного) та писемного (проміжний тест, підсумковий контроль, самостійна

робота) мовлення. Об'єктом контролю повинен стати рівень володіння соціокультурною і професійною компетенціями. При цьому слід орієнтуватися не на абсолютну, а на відносну правильність мови. Давати оцінку необхідно залежно від успішності вирішення поставленого комунікативного (або ситуативного) завдання (а не від кількості помилок).

Під час проведення залікових завдань і тестів, різних «зрізів» рівня знань із курсу «Країнознавство» також важливу роль відіграє підтримка емоційного настрою (як у групі, так і кожного студента окремо), національно-психологічні особливості і загальний рівень знань учня до приїзду в Україні. Позитивна мотивація навчального процесу, створення атмосфери співпраці й опора на все те найкраще і неповторне, що є в кожному учневі, допоможуть подолати психологічний бар'єр у навчальному (і не тільки) спілкуванні та попередять або мінімізують труднощі в навчанні. Необхідно також пам'ятати, що проводити обговорення й інтерпретувати результати різних форм контролю треба досить обережно, тому що будь-який тест пов'язаний із результатом успішності лише на конкретний момент. Питання міжкультурної моделі навчання, комунікації, мотивації, а також удосконалення старих і пошук нових форм контролю й оцінювання знань студентів залишаються актуальними (і відкритими для дискусій) у методиці викладання української і російської мов як іноземних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова И. И. Контроль в системе предвузовского обучения РКИ. *Вестник РУДН. Серия «Вопросы образования: Языки и специальность»*. 2010. Вып. 4. С. 92–95.
2. Балыхина Т. М. Методика преподавания РКИ : учебное пособие. Москва : РУДН, 2007. 185 с.
3. Бахтин М. М. Диалог. *Собрание сочинений* : в 7 т. Москва, 1996. Т. 5. С. 318–330.
4. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики. Київ : Академія, 2004. 343 с.
5. Библиер В. С. О логической ответственности за понятие «диалог культур». *АРХЭ: Ежегодник культурологического семинара*. 1996. Вып. 2. С. 125–144.
6. Бондаренко Л. Н. Формирование культурологической компетенции у студентов-иностранцев. *Русская филология. Украинский вестник*. 1998. Вып. 1–2. С. 32–34.
7. Быхтина Н. В. Актуальность проблемы межкультурной коммуникативной компетенции в современной педагогике высшей школы и в методике обучения иностранным языкам. *Гуманитарные науки*. 2016. С. 103–107.
8. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. Москва : Языки славянской культуры, 2001. 288 с.
9. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. *Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного* ; изд. 4-е, перераб. и доп. Москва : Русский язык. 1999. 246 с.
10. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Москва : Индрик, 2005. 1038 с.
11. Вальченко И. В., Лубяная О. Л., Плотникова Т. А. Знакомьтесь: Украина! : методические указания для практических и самостоятельных занятий по курсу «Страноведение» для иностранных учащихся подготовительного отделения. Харьков : ХНАГХ, 2010. 66 с. URL : <https://eprints.kname.edu.ua/14610/>.
12. Вальченко И. В., Плотникова Т. А., Соколова Г. П. Интересные истории : пособие для чтения. Харьков : ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2015. 132 с. URL : <https://eprints.kname.edu.ua/42071/>.
13. Горянский В. Д. Вопросы местного страноведения как составная часть лингвострановедческого аспекта преподавания. *Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного* : сборник научно-методических статей. Москва : Русский язык, 1979. С. 39–44.

14. Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П. Основы межкультурной коммуникации ; под ред. А. П. Садохина. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 352 с.
15. Дементьева Т. Г. Диалог культур в процессе преподавания иностранных языков. *Непрерывное обучение иностранным языкам: методология, теория, практика* : материалы докладов Междунар. науч.-практ. конф., г. Минск, 23–24 декабря 2003 г. : в 3-х ч. Минск, 2003. Ч. 2. С. 16–17.
16. Елизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам. Санкт-Петербург : КАРО, 2005. С. 7–11.
17. Зарипова В. А. Русский язык и культура речи. Тесты для контроля и тренинга. Елец : ЕГУ им. И. А. Бунина, 2003. 97 с.
18. Копиевская Л. А., Плотникова Т. А., Соколова Г. П. Сборник контрольных и тестовых заданий по курсу «Страноведение». Харьков : ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2014. 38 с.
19. Куликова Л. В. Межкультурная коммуникация: теоретические и прикладные аспекты: на материале русской и немецкой лингвокультур : монография. Красноярск : РИО КГПУ, 2004. 196 с.
20. Ларіна Н. Б. Міжкультурна комунікація й особливості її проявів. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2013. № 2(42). С. 15–18.
21. Максимова В. В. Роль «клоуз-тестов» в контроле обучения иностранному языку. *Русский язык и литература: проблемы изучения и преподавания*: сб. науч. трудов. Киев, 2014. С. 202–206.
22. Манакин В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ : Академія, 2012. 298 с.
23. Пассов Е. Н. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. Москва : Русский язык, 1989. 276 с.
24. Прокопенко Л. І. Тести та їх застосування в дедукційному процесі навчального закладу. Черкаси, 2009. 104 с.
25. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования. *Иностранный язык в школе*. 2001. № 3. С. 17–23.
26. Сергеева Н. Н., Походзей Г. В. Развитие иноязычной межкультурной компетенции студентов неязыковых специальностей в системе профессионально-ориентированного языкового образования : монография. Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т., 2014. 214 с.
27. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва : Русский язык, 2000. 317 с.
28. Тупченко В. В. Викладання іноземної мови як засобу міжкультурної комунікації у вищій школі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. № 5(58). С. 199–204.
29. Fantini A. E. About Intercultural Communicative Competence: A Construct. Federation of the Experiment in International Living Research Project. 2006. URL : www.sit.edu/SitoccasionalPapers/feil_appendix_e.pdf.
30. Халева И. И. О гендерных подходах к теории обучения языкам и культурам. *Известия Российской академии образования*. 2000. № 1. С. 11–12.

REFERENCES

1. Baranova I.I. Kontrol' v sisteme predvuzovskogo obucheniya RKI / I.I. Baranova. [Control in the system of pre-university education in Russian as a foreign language]. *Vestnik RUDN, Seriya: Voprosy obrazovaniya: Yazyki i spetsial'nost'* [Bulletin of RUDN University, a series of educational issues: Languages and specialty]. M., 2010. Vyp. 4. pp. 92-95 [in Russian].
2. Balykhina T.M. Metodika prepodavaniya RKI. Uchebnoye posobiye dlya prepodavateley i studentov. [Methods of teaching RCTs. Textbook for teachers and students]. Moskva: RUDN, 2007. 185 p. [in Russian].
3. Bakhtin M.M. Dialog /M.M. Bakhtin. Sobraniye sochineniy: v 7 tomakh. [Dialogue. Collected works: in 7 volumes]. M., 1996. T. 5. pp. 318-330 [in Russian].
4. Batsevich F.S. Osnovi komunikativnoi lingvistiky / F.S. Batsevich. [Fundamentals of Communicative Linguistics]. K.: Akademiya, 2004. 343 p. [in Ukrainian].
5. Bibler V.S. O logicheskoy otvetstvennosti za ponyatiye «dialog kul'tur» [On the logical responsibility for the concept of “dialogue of cultures”] / V.S. Bibler. ARKHE: *Yezhegodnik kul'turologicheskogo seminara. Vyp. 2*. [ARCE: Yearbook of Cultural Studies. Vol. 2]. M., 1996. pp. 125-144 [in Russian].
6. Bondarenko L.N. Formirovaniye kul'turologicheskoy kompetentsii u studentov-inostrantsev. [The formation of cultural competence among foreign students]. *Russkaya filologiya. Ukrainskiy vestnik: Sb.nauch.trudov* [Russian philology. Ukrainian Bulletin: Collection of scientific works. Issue. 1-2]. Khar'kov, 1998. Vyp. 1–2. pp. 32-34 [in Russian].
7. Bykhtina N.V. Aktual'nost' problemy mezhkul'turnoy kommunikativnoy kompetentsii v sovremennoy pedagogike vysshey shkoly i v metodike obucheniya inostrannym yazykam. [The urgency of the problem of intercultural communicative competence in modern pedagogy of higher education and in the methodology of teaching foreign languages]. *Gumanitarnyye nauki*. 2016. [Humanitarian sciences]. pp. 103-107 [in Russian].
8. Vezhbitska A. Ponimaniye kul'tur cherez posredstvo klyuchevykh slov / A. Vezhbitska. [Understanding of cultures through the medium of keywords]. M.: Yazyki slavyanskoy kul'tury, 2001. 288 p. [in Russian].
9. Vereshchagin Ye.M. Yazyk i kul'tura. Lingvostranovedeniye v prepodavanii russkogo yazyka kak inostrannogo / Ye.M. Vereshchagin, V.G. Kostomarov. Izd.4-ye, pererab. i dop. [Language and culture. Lingvostranovedenie in the teaching of Russian as a foreign language]. M.: Russkiy yazyk. 1999. 246 p. [in Russian].
10. Vereshchagin Ye.M. Yazyk i kul'tura / Ye.M. Vereshchagin, V.G. Kostomarov. [Language and culture]. M.: Indrik, 2005. 1038 p. [in Russian].
11. Val'chenko I.V., Lubyayaya O.L., Plotnikova T.A. Znakom'tes': Ukraina!: Metod. ukazaniya dlya prakticheskikh i samostoyatel'nykh zanyatiy po kursu «Stranovedeniye» dlya inostrannykh uchashchikhsya podgotovitel'nogo otdeleniya.

[Meet: Ukraine!: Method. guidance for practical. and independent. classes]. Khar'kov: KHNAGKH, 2010. 66 p. [Elektronnyy resurs] Rezhim dostupa: <https://eprints.kname.edu.ua/14610/>

12. Val'chenko I.V., Plotnikova T. A., Sokolova G. P. Interesnyye istorii: posobiye dlya chteniya (prilozheniye k uchebnomu kompleksu po russkomu yazyku «Stupeni» dlya inostrannykh studentov podgotovitel'nogo otdeleniya). [Interesting stories: reading textbook (annex to the Russian language training complex “Steps” for foreign students of the preparatory department)]. Khar'kov: KHNUGKH im. A.N.Beketova, 2015. 132 p. URL : <https://eprints.kname.edu.ua/42071/>

13. Goryanskiy V.D. Voprosy mestnogo stranovedeniya kak sostavnaya chast' lingvostranovedcheskogo aspekta prepodavaniya. [Issues of local geography as an integral part of the linguistic and territorial aspect of teaching]. *Lingvostranovedeniye v prepodavanii russkogo yazyka kak inostrannogo*: Sbornik nauchno-metodicheskikh statey. [Linguistic's study country in the teaching of Russian as a foreign language: Collection of scientific and methodological articles]. Moskva: Russkiy yazyk, 1979. pp.39-44 [in Russian].

14. Grushevitskaya T.G. Osnovy mezhkul'turnoy kommunikatsii [Fundamentals of intercultural communication]. /T.G. Grushevitskaya, V.D. Popkov, A.P. Sadokhin; pod red. A.P. Sadokhina. M.: YUNITI-DANA, 2002. 352 p. [in Russian].

15. Dement'yeva T.G. Dialog kul'tur v protsesse prepodavaniya inostrannykh yazykov / T.G. Dement'yeva [The dialogue of cultures in the process of teaching foreign languages]. *Nepreryvnoye obucheniye inostrannym yazykam: metodologiya, teoriya, praktika*: materialy dokladov Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., Minsk, 23-24 dek. 2003 g.: V 3 ch. / MGLU. [Lifelong learning of foreign languages: methodology, theory, practice: materials of reports of the Intern. scientific-practical conf.]. Minsk, 2003. Ch. 2. pp. 16-17 [in Russian].

16. Yelizarova G.V. Kul'tura i obucheniye inostrannym yazykam / G.V. Yelizarova [Culture and teaching of foreign languages]. SPb: KARO, 2005. pp. 7-11 [in Russian].

17. Zaripova V.A. Russkiy yazyk i kul'tura rechi. Testy dlya kontrolya i treninga [Russian language and culture of speech. Tests for control and training]. Yelets: YEGU im. I.A.Bunina, 2003. 97 p. [in Russian].

18. Kopyevskaya L.A., Plotnikova T.A., Sokolova G.P. Sbornik kontrol'nykh i testovykh zadaniy po kursu «Stranovedeniye» [Collection of control and test tasks for the course «Country Studies»]. Khar'kov: KHNUGKH im. A.N. Beketova, 2014. 38 p. [in Russian].

19. Kulikova L.V. Mezhkul'turnaya kommunikatsiya: teoreticheskiye i prikladnyye aspekty: na materiale russkoy i nemetskoy lingvokul'tur: [monografiya] / L.V. Kulikova [Intercultural communication: theoretical and applied aspects: on the material of Russian and German linguistic cultures: (monograph)]. Krasnoyarsk: RIO KGPU, 2004. 196 p. [in Russian].

20. Larina N.B. Mizhkul'turna komunikatsiya y osoblivosti ii proyaviv. / N.B. Larina [Intercultural communication and peculiarities of its manifestations]. *Derzhava ta regioni. Seriya «Derzhavne upravlinnya»* [State and regions. Public Administration Series], 2013. № 2 (42). pp. 15–18. [in Ukrainian].

21. Maksimova V.V. Rol' «klouz-testov» v kontrole obucheniya inostrannomu yazyku [The role of «close tests» in the control of teaching a foreign language]. *Russkiy yazyk i literatura: problemy izucheniya i prepodavaniya: sb. nauch. trudov* [Russian language and literature: problems of study and teaching: coll.of scientific works]. Kiyev, 2014. pp. 202-206 [in Russian].

22. Manakin V.M. Mova i mizhkul'turna komunikatsiya / V.M. Manakin. [Language and intercultural communication]. K.: VTS «Akademiya», 2012. 298 p. [in Ukrainian].

23. Passov Ye.N Osnovy kommunikativnoy metodiki obucheniya inoyazychnomu obshcheniyu [Fundamentals of the communicative methodology of teaching foreign language communication]. M: Russkiy yazyk, 1989. 276 p. [in Russian].

24. Prokopenko L.I. Testi ta ikh zastosuvannya v deduktsiynomu protsesi navchal'nogo zakladu [Tests and their application in the educational deduction process]. Cherkasi, 2009. 104 p. [in Ukrainian].

25. Safonova V.V. Kul'turovedeniye v sisteme sovremennogo yazykovogo obrazovaniya / V.V. Safonova [Cultural studies in the system of modern language education]. *Inostranny yazyk v shkole* [Foreign language at school]. Moskva, 2001. № 3. pp. 17–23 [in Russian].

26. Sergeyeva N.N., Pokhodzey G.V. Razvitiye inoyazychnoy mezhkul'turnoy kompetentsii studentov neyazykovykh spetsial'nostey v sisteme professional'no-orientirovannogo yazykovogo obrazovaniya [Tekst]: monografiya /N.N. Sergeyeva, G.V. Pokhodzey. [The development of foreign language intercultural competence of students of non-language specialties in the system of professionally oriented language education [Text]: monograph]. Yekaterinburg: Ural. gos. ped. un-t., 2014. 214 p. [in Russian].

27. Ter-Minasova S.G. Yazyk i mezhkul'turnaya kommunikatsiya / S.G. Ter-Minasova [Language and intercultural communication]. M.: Russkiy yazyk, 2000. 317 p. [in Russian].

28. Tupchenko V.V. Vikladannya inozemnoi movi yak zasobu mizhkul'turnoi komunikatsii u vishchii shkoli / V.V. Tupchenko [Teaching a foreign language as a means of intercultural communication in higher education]. *Dukhovnist' osobistosti: metodologiya, teoriya i praktika* [Personality spirituality: methodology, theory and practice]. 2013. № 5 (58). pp. 199–204 [in Ukrainian].

29. Fantini A.E. About Intercultural Communicative Competence: A Construct. Federation of the Experiment in International Living Research Project. 2006. URL : www.sit.edu/SitoccasionalPapers/feil_appendix_e.pdf.

30. Khaleyeva I.I. O gendernykh podkhodakh k teorii obucheniya yazykam i kul'turam /I.I. Khaleyeva [Gender approaches to the theory of language and culture teaching]. *Izvestiya Rossiyskoy akademii obrazovaniya* [News of the Russian Academy of Education]. 2000. №1. pp. 11-12 [in Russian].